

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-111-4-4>

ЕКОЛОГІЯ. ОТРУЙНІ АДВЕНТИВНІ РОСЛИНИ В УРБАНОФЛОРИ МЕГАПОЛІСА

Новосад К. В.

*кандидат біологічних наук,
науковий співробітник відділу ботаніки
Національний науково-природничий музей
Національної академії наук України*

Романенко О. В.

*доктор біологічних наук, професор,
завідувач кафедри біології
Національний медичний університет імені О. О. Богомольця
м. Київ, Україна*

На території Київського мегаполіса набули первинного проникнення, закріплення, автономного розселення, повної натуралізації та подальшої експансії численні види рослин. Всього в урбанofлорі Києва налічується понад 600 інвазійних видів рослин, багато з яких можуть створювати небезпеку для здоров'я людини, негативного впливати на елементи міського середовища. Так, експансивні адвентивні види-уніфікатори фітоландшафтів (всього 81 вид) можуть продукувати значну біомасу, пригнічувати та витіснити з них види аборигенної флори. Серед адвентивних видів урбанofлори Києва широко представлені злісні та карантинні бур'яни (148 видів), є рослини, що належать до категорій отруйних (111 видів), причому трапляються надзвичайно небезпечні, смертельно отруйні (19 видів). Багато з адвентивних рослин є продуцентами речовин, що порушують життєдіяльність людини, спричинюючи, наприклад, алергічні реакції з боку дихальних шляхів, бронхіальну астму, опіки шкіри, дерматити тощо. Серед адвентивної фракції флори Києва трапляються такі рослини, що характеризуються здатністю продукувати і виділяти в навколишнє середовище велику кількість пилку, мають неприємний, гострий специфічний запах (64 види). [3]

Окрему групу складають рослини з вираженою дією на центральну нервову систему людини притаманних ним речовин (29 видів). Серед них виділяють такі, що спричинюють збудження центральної нервової системи; що спричинюють пригнічення і параліч центральної нервової

системи; що спричинюють пригнічення центральної нервової системи та одночасно діють на органи травлення і серцево-судинну систему; що спричинюють судоми чи діють переважно на спинний мозок. Багато з видів адвентивної фракції флори (42 види) мають різноманітні колючі вирости (шипи, колючки, щетинки тощо), розташовані на стеблах, листках, плодах рослин, через що може відбуватися травмування людини, яка торкається них. В адвентивній фракції флори Києва присутні 11 видів рослин внаслідок контакту з якими в людини можуть виникати «опіки» шкіри, дерматози. В деяких випадках небезпеку можуть створювати продукти переробки згаданих рослин через наявність фетидних речовин. В адвентивній фракції 17 видів рослин характеризуються неприємним, запаморочливим запахом й можуть ставати чинником втрати свідомості в людини [1, 2].

Серед поширених адвентивних видів рослин Київського мегаполісу звернемо увагу на ті, що створюють найбільшу небезпеку для людини [3].

Artemisia absinthium L. (з родини *Asteraceae*). Це – голарктичний вид. Він трапляється в Києві на переміщених землях, узліссях та пісках. Ефірна олія рослин названого виду для людини отруйна через вміст терпенових спиртів туйону і кетону. В ураженій людини виникають нудота, блювання, пронос, судоми, конвульсії, галюцинації.

Ambrosia artemisiifolia L. (родина *Asteraceae*). Це – поліконтинентальний експансивний вид. Він трапляється в Києві на порушених ґрунтах, засмічених місцях, узбіччях доріг, залізничних колій, намівах, газонах. Рослини продукують ефірну олію, що містить цинерол. Потрапляючи на слизові оболонки дихальних шляхів людини, пилок рослини може спричинювати алергічні реакції. В ураженій людини діагностуються запалення слизових оболонок дихальних шляхів, кон'юнктивіт, задуха, астма.

Datura stramonium L. (родина *Solanaceae*). Це – євразійський вид. Він трапляється в Київському мегаполісі на забур'янених місцях, пустирях, уздовж доріг, на сміттєзвалищах. В рослині містяться отруйні для людини алкалоїди гіосціамін, скополамін, атропін. В постраждалої людини виникають сухість слизових оболонок, спрага, нудота, блювання, розширення зіниць, розлад діяльності серця, психомоторне збудження, галюцинації, в тяжких випадках людина гине.

Saponaria officinalis L. (родина *Caryophyllaceae*). Це – середземноморський вид. В Києві він трапляється в парках, зеленій смузі, його можна помітити на піщаних луках, берегами річок, на

городах і в садах. В листках рослини містяться алкалоїди та сапоніни, що спричинюють в людини подразнення слизових оболонок. В постраждалої людини реєструються солодкий, а потім пекучий присмак у роті, кашель, нудота, блювання, болі в животі, діарея.

Cenchrus longispinus (Hack.) Fernald (родина *Poaceae*). Це – карантинний бур'ян. В Києві вид трапляється на прибережних пісках, піщаних ґрунтах і супісках, частіше на наливних піщаних субстратах в місцях новобудов. Контактуючи з колючками зернівок рослини, людина може травмуватися.

Cyclachena xanthiifolia (Nutt.) Fresen (родина *Asteraceae*). Вид походить з північної Америки. Це – експансивний голарктичний вид. На території Київського мегаполіса його зарості трапляються на порушених ґрунтах, рудеральних місцезростаннях, залізничних насипах, звалищах сміття. Рослини згаданого виду можуть бути чинником сильних алергічних реакцій в людини.

Conium maculatum L. (родина *Apiaceae*). Це – євразійський вид середземноморсько-ірано-туранського походження. На території Києва ця експансивна рослина трапляється на смітниках, пустищах, в пришляхових екоотопах, лісосмугах, заростях чагарників, балках, зволжених місцях. Згадана смертельно отруйна рослина містить алкалоїди коніїн, коніцеїн і конгідрид. Їх вплив на життєдіяльність людини схожий на такий кураре. В постраждалої людині реєструється нудота, запаморочення, можуть наставати зупинка дихання, смерть.

Heracleum mantegazzianum Sommier. (родина *Apiaceae*). Це – кавказький вид. Наявність фотосенсібілізуючих сполук у складі рослини може бути чинником виникнення у людей, що контактують з нею, сильних «опіків» шкіри.

Розуміння хорологічних та еколого-ценотичних особливостей згаданих вище видів рослин є важливим елементом у підготовці майбутнього лікаря.

Література:

1. Бурда Р.И. Антропогенная трансформация флоры. Киев: Наук. Думка, 1991. 168 с.
2. Протопопова В.В. Синантропная флора Украины и пути ее развития. Киев: Наук. думка, 1991. 204 с.
3. Яворська О.Г. Натуралізація адвентивних рослин київської міської агломерації. Укр. ботан. журн. 2002. 59, С. 406–411.